

Ключевые слова: *тренинг, тренинговые технологии, учитель английского языка.*

Summary

L.M. Ogorodnic

The use of training technologies in the future teachers of English professional preparation

In the article the author analyses the sense of training technology and its use in the future teachers of English professional preparation. The positive and negative sides of the use of training technologies in future teachers of English professional preparation are shown in the article.

Key words: *training, training technologies, teacher of English.*

Дата надходження статті

„5” жовтня 2007 р.

УДК 371.035.9 (045)

О.Б.ПЕТРЕНКО,

*кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Рівне)*

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЖІНКИ-ВЧИТЕЛЯ

Стаття присвячена актуальній проблемі специфіки професійної підготовки жінки-вчителя з урахуванням гендерного аспекту.

Ключові слова: *гендерний підхід, гендерна чутливість, самореалізація, професійна діяльність.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Внесок, який суспільство робить у розвиток особистості, залежить від її статі. Сьогодні є очевидним, що якість професійної діяльності, самооцінка людини напряму залежить від самопочуття людини у сфері взаємин між статями, від гендерної ідентифікації особистості, від засвоєння і реалізації в поведінці гендерних стереотипів. І в жінки, і в чоловіка формуються специфічні гендерні структури особистості, або гендерні компоненти ідентичності, що природньо визначають процеси самореалізації. Конкретні умови буття людей визначають особливості їх свідомості, а, отже, специфіку їх ставлення до навколишньої дійсності та систему цінностей. Переорієнтація сучасного суспільства, його соціальної політики актуалізує гендерні аспекти освіти, зокрема, й у підготовці вчителів.

Метою гендерного підходу в освіті виступає деконструкція традиційних культурних обмежень розвитку потенціалу особистості залежно від статі, осмислення й створення умов для максимальної самореалізації й розкриття здібностей чоловіка і жінки у процесі педагогічної взаємодії. Тому на часі в професійній підготовці вчителя для сучасної української школи врахування гендерних аспектів, що передбачає включення гендерної компоненти в усі складові навчального процесу.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблему підготовки майбутнього вчителя до гендерного виховання учнів в українській педагогіці піднімали О.Гречишкіна, А.Гречишкіна, Т.Пулькіна [4], формування гендерної культури майбутнього вчителя аналізували О.Кікінежді, В.Кравець [5], технологію викладання гендерних курсів у вищій школі розглянуто нами [7], проблему гендерного підходу в підготовці вчителя розглядав В.Приходько [9], гендерні тенденції сучасної освіти узагальнила С.Юдіна [11]. Однак гендерний аспект професійної підготовки жінки-вчителя досьогодні в українській педагогіці не аналізувався, тому саме його ми й обрали предметом дослідження в нашій статті.

Формулювання цілей статті... Аналіз особливостей професійної підготовки і самореалізації майбутнього педагога-жінки є метою цього дослідження. Основним завданням статті є розгляд специфіки професійної підготовки жінки-вчителя з урахуванням її гендеру.

Виклад основного матеріалу... У сучасному українському суспільстві завдання щодо підготовки жіночої молоді до педагогічної діяльності постає не лише як актуальна проблема соціально-педагогічної науки і практики, але й як соціальна необхідність.

Важлива характеристика статусу жінки в суспільстві – можливість одержати освіту і успішно зробити професійну кар'єру у відповідності з одержаною кваліфікацією. Основою забезпечення гендерної рівноправності, можливостей гармонійного розвитку жіночої молоді, забезпечення належного їй місця в суспільстві, безперечно, є професійна підготовка через систему ступеневої освіти. Саме освіта є гарантом індивідуального розвитку, підвищення інтелектуального та економічного потенціалу країни. Гендерна ознака освічених людей останнім часом є вагомим показником гендерної демократії у суспільстві. Жінки в Україні володіють достатньо високим

освітнім потенціалом. Так, у 2002 році в системі вищої школи навчалось 1326 тис. студентів, з яких 53% – жінки [11, 133]. Наведені дані свідчать, що в нашій країні проблеми гендерної рівності в здобутті вищої освіти не існує. Більше того, в окремих галузях спостерігається фемінізація вищої школи. До прикладу, в педагогічних вузах частка жінок становить 70% , а жінок-вчителів в Україні нараховують 82% [11, 134].

Саме такий стан освіти вимагає впровадження гендерної складової в навчальний процес педагогічних закладів України. Впровадження категорії „гендер” у навчальний процес вищого педагогічного закладу має принципове значення, оскільки тут формується багато уявлень про професійне самовизначення, життєву стратегію, доступ до ресурсів і влади, що мають в основі соціостатеву орієнтацію. Розвиток гендерної освіти дозволить сформулювати уявлення про те, що стать не є підставою для дискримінації за яким-небудь критерієм або показником, що вона дає можливість жінці й чоловікові користуватися правами людини у всій повноті цього поняття, народжує сили для виламування „скляних стель”, вільного вибору шляхів і форм самореалізації на рівні своєї неповторної індивідуальності.

Самореалізація жінки в професійній діяльності – об'єктивна реальність сьогоdnішнього дня. Самореалізація неможлива без адекватної професійної орієнтації. Вибір професії – один з найважливіших виборів людини, який визначає її життєвий шлях, великою мірою залежить від гендерних установок особистості. Уявлення, знання особистості про гендерні ролі, тобто про набір очікуваних зразків поведінки (або норм) для чоловіків і жінок, можуть бути недостатніми або ж не відповідати реальній ситуації. Зокрема, багаторічне нав'язування ідеї рівності статей у результаті породило відповідну тенденцію. Дівчата дуже часто вибирають професію вчителя, що вимагає повної віддачі часу й сил, яких не залишається на сім'ю. Нерефлексивне, некритичне слідування традиційним приписам виявляє певні психологічні проблеми в жінок, погіршує їхні адаптивні можливості, взаєморозуміння.

Специфіка професійної підготовки жінки-вчителя пов'язана з формуванням такої структури особистості, де у кожній із взаємопов'язаних сфер цієї структури (мотиваційної, інтелектуальної, когнітивно-операційної, емоційної та регулятивно-вольової) були створені складові професійної готовності до продуктивної педагогічної діяльності.

Вирішення цієї проблеми, розв'язання взаємопов'язаних теоретичних і методичних завдань, потребує дослідження цілого комплексу її аспектів, вивчення особливостей формування якостей особистості жіночої молоді в системі професійно-педагогічної підготовки, підвищення ефективності навчально-виховного процесу за рахунок застосування нестандартних форм навчально-виховної роботи та доцільного використання резерву позааудиторного часу, виявлення індивідуальних якостей особистості, що сприятимуть успіху педагогічної діяльності.

Сьогодні постає проблема професійної адаптації жіночої молоді до нових умов праці, що висуває потребу вирішення низки проблем, у тому числі і виявлення засобів формування професійних якостей особистості жінки-вчителя, створення нових методик з розвитку цих якостей. За таких умов постає об'єктивна потреба вивчення основних категорій, що визначають зміст діяльності жіночої особистості.

Вченими доведено, що специфіка засвоєння жінкою і чоловіком знань дійсно існує й саме тепер, коли в Україні реформується система освіти, котра потребує від фахівців і провідних педагогів певної відповідальності при розробці науково-методичних матеріалів з питань навчально-виховної роботи серед студентів з врахуванням їх статі, впровадження гендерних інновацій в навчально-виховний процес освітніх установ.

Професійна адаптація і становлення особистості жінки-вчителя проходить через загальну освіту, розвиток природних задатків та здібностей, нагромадження суспільством соціального досвіду, соціокультурних правил та норм; базову професійну підготовку (засвоєння особистістю загальнопрофесійних уявлень, поглядів та оцінок у певній галузі, реальне усвідомлення властивих їй причинно-наслідкових зв'язків та закономірностей); спеціалізовану професійну підготовку (оволодіння методами та інструментарієм здійснення обраного виду діяльності); підвищення кваліфікації та перепідготовку (розширення і поглиблення загальноосвітнього та професійного рівня, оволодіння більш широким діапазоном видів, методів та засобів здійснення професійної діяльності); адаптацію (засвоєння нових видів, методів і засобів здійснення діяльності і службових ролей, переведенням їх у „звичайні” для себе); підготовку до статусного зростання (освоєння специфічних видів, функцій, методів і засобів запропонованої діяльності або досягнення рівня домагань жіночої молоді).

Внаслідок того, що рівень оволодіння діяльністю пов'язаний з поглибленням пізнання та практикою у професійній сфері, пріоритетний вплив на професійну підготовку жіночої молоді до педагогічної діяльності здійснює розвиток комплексу якостей особистості, який характеризується: по-перше, якостями інтелекту, що включають кругозір, ерудицію, творчі властивості мислення

(глибину, широчінь, критичність тощо); по-друге, власне здібностями та вміннями, а також рівнем включення мислення у діяльність та продуктивністю знань; по-третє, певними вольовими якостями (вміннями планувати діяльність, здатністю до саморегуляції та самоконтролю, вмінням доводити задум до практичного результату та ін.), і, нарешті, творчими властивостями емоційної сфери (інтуїції, уяви, фантазії тощо).

Побудова навчально-виховного процесу, спрямованого на широкий розвиток здібностей і таланту студентської жіночої молоді, – одне з важливих загальносоціальних завдань удосконалення професійної освіти дівчат, майбутніх вчителів. У першу чергу – це створення умов для навчання й виховання, розкриття можливостей і розвитку індивідуальних здібностей кожної дівчини, спостереження за її індивідуальним розвитком, організація ранньої диференціації нахилів і здібностей. Визначення етапів процесу формування мотиваційних і характерологічних якостей особистості дівчини – майбутнього педагога в системі навчально-виховної роботи дає можливість організувати цю роботу більш цілеспрямовано, системно, оптимально застосовуючи її зміст і організаційні форми.

Стиль викладання та спілкування у навчальній аудиторії впливають на гендерну соціалізацію. Власне сама організація навчального процесу передбачає відкритість та гнучкість, можливість альтернативних рішень поряд з традиційними формами навчання. Спосіб, у який викладачі подають навчальний матеріал з різних предметів, стать викладача, його власні гендерні стереотипи можуть сприяти як подоланню так і зміцненню стереотипів щодо виконання у майбутньому гендерної ролі сьогднішніми студентками педагогічних вузів.

Зокрема, дослідження Л.Н.Ожигової [6] дозволили виявити ряд психологічних проблем жінок у педагогічній професії:

- орієнтація на зовнішню позитивну оцінку приводить до залежності від оточуючих, тому будь-яке гендерне або професійне рішення жінка приймає несамостійно;
- проєктуючи гендерне або професійне майбутнє, жінка переживає почуття тривоги через те, що не може зробити вибір (або дозволити собі зробити вибір) між сім'єю і кар'єрою;
- недостатня позитивна оцінка діяльності жінки формує в ній відчуття непотрібності й нереалізованості;
- вибираючи „міжособистісний” спосіб самоактуалізації, жінка „знецінює” інші форми власної реалізації або просто „не бачить” їх, знижуючи власну продуктивність у професії;
- постійне поєднання (або підпорядкування) професійної і гендерної ролі створює напругу й виснажує емоційні й фізичні ресурси жінки;
- орієнтуючись на зовнішню підтримку, але не очікуючи її, жінка починає виконувати чужі обов'язки, що веде до появи в неї почуття образи на навколишніх;
- у побуті й професійній практиці жінки суміщають інструментальні чоловічі й емоційні жіночі якості, але постійно контролюють прояв тих і інших, побоюючись одержати негативну зовнішню оцінку [6].

Вважаємо, що для вироблення ефективних технологій професійної підготовки жінки-вчителя досить важливим є використання результатів дослідження А.Чекаліної [10], яка вивчила життєвий шлях 124 жінок-вчителів. Її дослідження дало можливість визначити особливості сприйняття свого життєвого шляху й самореалізації жінки-педагога через аналіз кола значимих переживань, тимчасової перспективи в професіоналів з різним стажем, значимості професійної діяльності й життєвих сфер. Самореалізація жінки-педагога специфічна: у процесі професійного становлення відбувається узгодження гендерних і професійних уявлень особистості про себе, причому професійна роль носить переважно другорядний характер у ціннісній картині світу жінок і підпорядкована гендерній. Заглибленість жінки-педагога у виконання обох ролей (гендерної й професійної) на кожному етапі особистісного й професійного розвитку оформляється різними варіантами кар'єрних рішень жінок.

Гендерні уявлення жінки в педагогічній діяльності набувають характеристик, які співвідносяться з існуючими в культурі традиційними уявленнями про жінку (насамперед орієнтація на власних дітей, на міжособистісні відносини). Дослідження виявило відсутність особистісного, смислового наповнення гендерних уявлень, воно зафіксувало швидше ригідні, типові форми поведінки жінки-вчителя [10].

Отже, жінка-педагог свідомо обмежена гендерною роллю, яку найчастіше транслює в процесі педагогічної діяльності учням як ціннісну, еталонну, і переживає рольовий дисонанс, а це може призвести до зниження продуктивності педагогічного процесу. Як бачимо, жінки-педагоги, працюючи в сучасній школі, як правило, не мають необхідного рівня гендерної компетентності й, більше того, вони самі є носіями патріархальних гендерних стереотипів і сексистських установок. У цій ситуації робота вчительки в парадигмі гендерної педагогіки й виховання антисексизму в учнів, ймовірно, не буде знаходити розуміння в колег. Більше того, ця ситуація може бути складною й

для самих учнів, оскільки їм різними вчителями будуть пропонуватися зовсім різні ціннісні, світоглядні системи. Саме в цьому ж ракурсі можливо й непорозуміння між педагогом і батьками, особливо якщо сім'я свідомо вибирає проходження патріархальної моделі взаємин.

Тому викладач педагогічного закладу має бути гендерно чутливим і виховувати гендерну чутливість у студентів – майбутніх вчителів. Під „гендерною чутливістю” ми маємо на увазі здатність педагога сприймати, усвідомлювати й моделювати вплив вербальних, невербальних і предметних впливів соціального середовища, методів і форм роботи на формування гендерної ідентичності особистості, здатність уловлювати й реагувати на будь-які прояви дискримінації за ознакою статі (сексизму).

На наш погляд, здійснювати гендерний підхід в професійній підготовці майбутніх педагогів – це значить діяти з розумінням соціального, конструктивістського походження категорій „чоловічого” і „жіночого” у суспільстві, ставити особистість і індивідуальність студентки й студента в розвитку й вихованні вище традиційних меж статі.

Для розуміння й професійної участі в процесі підготовки майбутньої жінки-вчителя з врахуванням її гендеру необхідний відповідний методологічний і методичний апарат, що містить систему наукових знань про гендер, про педагогічні аспекти освіти й виховання, про гендерні технології, фактори, умови і критерії ефективної гендерної соціалізації особистості, відповідну предмету професійну мову. Нами виділено суттєві риси технології підготовки жінки-педагога: технологія розробляється на основі конкретної філософії, методології освіти, педагогічної ідеї, в основі яких – ціннісні орієнтації, цільові установки, орієнтовані на конкретний очікуваний результат; технологічний ланцюг педагогічних дій складається відповідно до поставленої мети й має гарантувати всім студентам високий рівень засвоєння знань; функціонування технології передбачає взаємопов'язану діяльність педагога й студентів з урахуванням принципів особистісно орієнтованого розвивального навчання і виховання та індивідуалізації.

Ми припускаємо, що якщо в процесі гендерної соціалізації студентів – майбутніх вчителів вдасться створити умови для виховання відносин між статями, вільних від жорстких стереотипів маскуліності й фемінінності в традиційному патріархатному змісті, то це може стати умовою виховання ними в майбутньому нової особистості з високими інтенціями відкритості й адаптивності до різних культур, пріоритетами толерантності й паритетної демократії у всіх сферах життя, необмеженими можливостями індивідуального життєвого вибору й самореалізації.

Висновки та перспективи подальших розвідок... Отже, професійна підготовка майбутнього вчителя з врахуванням його гендеру передбачає необхідність використання у навчальному процесі спеціальних технологій та створення механізмів, які б враховували специфіку жіночої й чоловічої психології та наявність гендерного компонента в освіті, що полегшило б професійну підготовку жінок та чоловіків. Одночасно із оновленою технологією навчання, важливим є формування соціокультурного середовища вузу, яке дозволяє гуманізувати освіту, гарантувати дотримання прав людини, задовольняти індивідуальні потреби суб'єктів освітнього процесу, враховуючи їх гендер.

Перспективними на часі, на нашу думку, є вивчення особистісних змін вчителів-чоловіків, розробка та впровадження системи підготовки вчителів різної статі до гендерної освіти й виховання в сучасній українській школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2005. – 431с.
2. Булатова Л.О. Гендерна освіта у вузі. – В 2-х ч. Ч.2. – Суми: СДПУ, 2001. – 66с.
3. Гендерний підхід в управлінні загальноосвітніми закладами: Навчальний посібник / За ред. В.В.Олійника, Л.І.Даниленко. – К.: Логос, 2004. – 212с.
4. Гречишкіна О.Д., Гречишкіна А.П., Пулькіна Т.І. Підготовка майбутнього вчителя до гендерного виховання учнів в умовах реформування освіти в Україні / Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 28. – 132 с. – С.95-101.
5. Кравець В.П., Кікінежді О.М. Педагогіка та психологія: гендерний аспект: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. – 124с.
6. Ожигова Л.Н. Гендерная интерпретация самоактуализации личности в профессии: Автореф.канд.дисс. – Краснодар, 2000.
7. Петренко О.Б. Технологія викладання гендерних курсів у вищій школі // Оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки РДГУ, Рівне, 2006. – Випуск 35. – С.153-157.
8. Практикум по гендерной психологии / Под ред. И.С.Клециной. – СПб.: Питер, 2003. – 479с.
9. Приходько В. Гендерний підхід до підготовки вчителя // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2005. – №11. – С.26-33.
10. Чекалина А.А. Гендерная психология: Учебное пособие. – М.: „Ось-89”, 2006. – 256с.

11. Юдіна С.П. Гендерні тенденції сучасної освіти в Україні / Нові технології навчання. Науково-методичний збірник. Випуск 37., 2004. Колектив авторів. – К.: Науково-методичний центр вищої освіти – 243с. – С.132-136.

Анотація
О.Б.Петренко

Гендерний аспект професійної підготовки учителя-жінчини

Стаття приурочена актуальній проблемі специфіки професійної підготовки учителя-жінчини з урахуванням гендерного аспекта.

Ключеві слова: *гендерний підхід, гендерна чутливість, самореалізація, професійна діяльність.*

Summary
О.В.Petrenko

The Gender Aspect of the Professional Preparation of a Teacher-Woman

The article is devoted to the actual problem of specificity of professional preparation of a teacher-woman taking into consideration the gender aspect.

Key-words: *gender approach, gender apprehensibility, self realization, professional activity.*

Дата надходження статті

„24” вересня 2007 р.

УДК 371.83 (073)

Л.С.ПІСОЦЬКА,

*кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)*

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗМІНИ У ПІДХОДАХ ДО
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Визначено концептуальні аспекти змін у підходах до управління розвитком дошкільної освіти: методологічний, теоретичний, стратегії і розвитку, технології управління, управлінських впливів, інноватики. Розкривається зміст кожного аспекту в традиційних та інноваційних підходах до управління.

Ключові слова: *управління, управління розвитком дошкільної освіти, концептуальні аспекти, підходи до управління.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Українське суспільство на сучасному етапі характеризується інтенсивними процесами творення національної системи законодавства, в тому числі законодавства у галузі політики, економіки, освіти та управління ними. Цей період для дошкільної освіти вніс як позитивні, так і негативні тенденції в процес її розвитку. Позитивним передусім є те, що у Законі України „Про освіту” дошкільна освіта закріплена як первинна основоположна ланка у структурі системи всієї освіти людини [2]. Вперше вищим законодавчим органом держави – Верховною Радою України прийнято стосовно галузі дошкільної освіти Закон прямої дії – Закон України „Про дошкільну освіту” (2001р.). У ньому вперше дошкільна освіта визнана обов'язковою складовою частиною системи безперервної освіти України [3]. Ця норма є домінуючою для освітянського законодавства багатьох соціально-економічно розвинених країн, яка спрямована на її розвиток. Під розвитком розуміємо ті позитивні зміни, які призводять до появи нових якостей у самій системі (закладі), що дає їй (йому) можливість ефективніше виконувати свої функції або набувати нових функцій [4, 208]. Розвиток дошкільної освіти багато в чому залежить від управління цим процесом. Під управлінням розуміємо реалізацію цілеспрямованості у взаємодії учасників освітнього процесу при вирішенні проблем, що виникають, і яка відбувається з опорою на певні концептуальні положення [1, 118].

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблеми управління освітою і навчальним закладом досліджувалися Л.І.Даниленко, М.М.Дарманським, О.І. Зайченко, Г.В.Єльніковою, Л.М.Калініною, Ю.А.Конаржевським, В.В.Олійником, А.А.Орловим, В.О.Сухомлинським, М.С.Сунцовим та ін.

Виходячи із теоретичних основ поняття управління, нами розуміється управління дошкільною освітою як цілеспрямована діяльність всіх ієрархічних ланок управління, яка забезпечує становлення, збереження, стабілізацію функціонування та розвиток дошкільної освіти у різних формах охоплення нею дітей дошкільного віку. До управління дошкільною освітою ми відносимо управління різними типами дошкільних навчальних закладів та різними формами охоплення